

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۱۹، تابستان ۱۳۹۵

وصول مقاله: ۱۳۹۴/۵/۴

تأیید نهایی: ۱۳۹۵/۲/۲۰

صفحات: ۱۰۶ - ۹۱

بررسی راهکارهای توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان

دکتر سعید ملکی^۱، ذبیح‌الله ترابی^۲، سجاد منفرد^۳، رضا احمدی^۴، جعفر سعیدی^۵

چکیده

مشارکت عمومی، ملازمه نزدیک و تنگاتنگی با جامعه مدنی دارد؛ جامعه‌ای که اساس قدرت را بر مردم استوار گردانیده است. این امر پاسداشت حقوق کسانی است که در یک جامعه انسانی عضو هستند. بی‌شک، در چنین جامعه‌ای ساختار قدرت از قاعده آن نیرو می‌گیرد. در کشور ما نیز علی‌رغم وجود زمینه‌ها و پیشینه مشارکت و روحیه همکاری و تعاون در عرصه‌های مختلف، این خصیصه اجتماعی تاکنون فرصت بروز و ظهور کافی و فراگیر نیافته و به تقویت، حمایت و گسترش سامانه‌های نوین در این زمینه نیازمند است. در واقع هدف کلی این پژوهش مشخص نمودن و اولویت‌بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات پیش روی توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان است. روش تحقیق، ترکیبی از روش‌های توصیفی-تحلیلی و ژرفانگر بوده و دارای ماهیتی کاربردی است. اطلاعات به شیوه پیمایشی - کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده و جامعه آماری مورد استفاده را کارشناسان و اساتید خبره در زمینه‌های توسعه مشارکت عمومی تشکیل می‌دهند. در این پژوهش سعی شده است با استفاده و بهره‌گیری از مدل تحلیلی (SWOT) به شناسایی مسائل اساسی در بخش‌های مرتبط و تأثیرگذار در توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان پرداخته شود، سپس برای درک بهتر موضوع به رتبه‌بندی مؤلفه‌ها و معرفه‌ها توسعه مشارکت عمومی با استفاده از مدل سلسله مراتب فازی (FAHP) پرداخته‌ایم. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که عامل وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی و همچنین گرایش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد به مشارکت به‌عنوان بااهمیت‌ترین عوامل در زمینه توسعه مشارکت مطرح هستند.

کلید واژگان: مشارکت عمومی، استان گلستان، توسعه، FAHP، SWOT.

malekis@scu.ac.ir

torabi.zabih@gmail.com

sajadmonfared@yahoo.com

Ahmadi123.1987@yahoo.com

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز

۳- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسؤل)

۴- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه یزد

۵- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه

از دیر باز، مشارکت^۱ یکی از اساسی‌ترین صورت‌های روابط اجتماعی بوده و به‌عنوان یکی از محورهای موضوعی در جامعه‌شناسی تلقی شده است. مشارکت را نوعی کنش هدفمند در فرایند تعاملی بین کنشگر و محیط اجتماعی او در راستای نیل به اهداف معین و از پیش تعیین شده تعریف کرده‌اند، فرایندی که افراد جامعه به صورت آگاهانه و جمعی، با در نظر داشتن اهداف معین و مشخص که منجر به سهیم شدن آنها در منابع اجتماعی می‌شود، در آن شرکت می‌کنند (امام جمعه‌زاده و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۹). بدین صورت مشارکت وسیله‌ای خواهد بود تا مردم به کمک آن و بدون اتکای جدی به نهادهای رسمی بتوانند بر مشکلاتشان فایق آیند؛ یعنی خوداتکا شوند و نیازهای اساسیشان را رفع کنند (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۹۹). مشارکت همواره بر نقش مرکزی مردم در همه زمینه‌های زندگی تأکید دارد. مشارکت یکی از مؤلفه‌های اصلی توسعه‌یافتگی، فرایندی دوسویه است، در هر نظام سازمانی و سیاسی وجود داشته، برای کسب مقبولیت و مشروعیت، از آن همانند یک ابزار مهم و تأثیرگذار بهره‌های فراوانی گرفته شده است (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۱۴۸). منطق دموکراسی نیز تأکید می‌کند ارزش‌های ذاتی مشارکت در هر تصمیم‌گیری بر عموم تأثیرگذار است و درباره مشارکت تا حد امکان گسترده بحث می‌کند (Larson & Lach, 2008: 818). در حقیقت افزایش مشارکت عمومی شهروندان نقش بنیادی را در ایجاد جامعه سالم ایفا می‌کند (Momeni et al, 2011: 66) و در فرایند توسعه نیز ابعاد مختلف فرهنگی، مشارکت‌های مردمی و اثرگذاری آنها در تحولات جامعه، در شکل‌گیری نهادها، سازمان‌ها، تشکل‌ها و تسهیلات فرهنگی جایگاه ویژه‌ای دارد. پدیده مشارکت اجتماعی یکی از مهمترین ابعاد توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی در هر جامعه و به خصوص جامعه رو به رشد ایران است و برخی از مشکلات ساختاری و عملکرد برنامه‌های

توسعه ناشی از نارسایی‌هایی است که در این حوزه داریم. آنچه در این میان بر مسائل موجود می‌افزاید این است که نه مفهوم مشارکت و ابعاد آن در کشور ما به خوبی تعریف شده است و نه عوامل تقویت کننده و یا در طیف دیگر تضعیف کننده آن موضوع مورد بررسی جدی قرار گرفته است (رضا دوست، ۱۳۸۸: ۹۸). تمامی اشکال برنامه‌ریزی مشارکتی به کثرت‌گرایی با مفهوم نسبی توزیع قدرت در سطح یک جامعه تأکید دارد، به نحوی که بسیاری از گروه‌ها با چانه‌زنی و سازش می‌توانند در فرایند تصمیم‌گیری مشارکت کرده، از طریق توزیع قدرت به منافع مورد نیاز خود دست پیدا کنند (Blowers, 1997: 137). در بحث برنامه‌ریزی مشارکتی در ایران توجه به دو نکته ضروری است: اول پیچیدگی‌ها و ظرافت‌های خاص برنامه‌ریزی مشارکتی با مردم و ایجاد ارتباط با آنها و دوم، توانمن سازی آنها در برنامه‌ریزی مشارکتی که به رغم پیچیدگی آن امری دست یافتنی است (بدری و نعمتی، ۱۳۸۸: ۸۱). در این پژوهش در مجموع سعی بر آن شده است که با شناخت نقاط قوت و ضعف، توان‌ها و کمبودها در ابعاد مختلف سطوح مشارکت در استان گلستان و رتبه‌بندی این معرفه‌ها راهی را جهت تعامل هر چه بیشترین سپهر عمومی (شهروندان) و مدیران هموار سازیم.

ادبیات تحقیق

از نظر برخی از محققین، مشارکت مفهومی است توسعه‌ای که با انتقال قدرت همراه است (عبدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۳). مشارکت عمومی در اصل شراکت و همکاری همه افراد است؛ اگرچه احتمال رسیدن به چنین امری ممکن نیست (Creighton, 2005: 7). به هر حال آنچه ضروری است اطمینان یافتن از مشارکت افراد می‌باشد آن‌هایی که به طور مستقیم و غیر مستقیم بر طرح‌های پیشنهادی اثر گذار هستند و توانایی تأثیرگذاری مثبت و منفی را در نتایج طرح‌ها دارا هستند (Lizarralde, 2011: 175). در واقع مشارکت به معنای شراکت و همکاری در

اجتماعی سیاسی جدید و مطالبات اجتماعی سیاسی شهروندی و رفتارهای سیاسی نوپدید در ترتیبات سیاسی در سطح محلی است که مهمترین آنها تقاضاها و مطالبات اجتماعی سیاسی فرهنگی و حقوقی افزون تر برای مشارکت شهروندی و داشتن سهم بیشتر در سیاست گذاریها، برنامه ریزیها و تصمیم گیریهاست؛ از این رو، مسأله و بحث نقش دولت های محلی در جامعه مدرن برای تحقق شهروندی در عمل، مطرح می شود. این موضوع به خصوص از این جنبه اهمیت دارد که مشارکت شهروندی در جامعه مدرن تأثیر مناسب و عمده ای هم برای شهروندان و هم دولت های محلی و هم دولت مرکزی دارد؛ همانند: بسط توانایی های افراد، تقویت حس اعتماد اجتماعی به دولت های محلی و دولت مرکزی، تقویت حس همکاری میان شهروندان و مدیران و تقویت هویت و احساس تعلق بیشتر به جامعه (نجاتی حسینی، ۱۳۸۰: ۱۴). اصل اساسی در دولت های محلی این است که مردم هر محل با مشارکت و هم فکری یکدیگر و حتی المقدور با استفاده از منابع و امکانات محلی، نسبت به تأمین خدمات عمومی و نیز عمران و آبادانی محل در چهارچوب قانون اقدام کنند. به طور کلی، به موضوع مشارکت مردم در امور محلی از یک دهه قبل تا کنون به عنوان عامل اساسی در بررسی های توسعه توجه شده است. در این باره دولت های محلی می توانند همانند وسیله ای مطمئن برای شرکت مردم در تصمیم گیری های محلی نقش مهمی ایفا کند. بر این اساس می توان اختیار تصمیم گیری های اجرایی را به محل واگذار کرد تا نهادهای انتخابی محلی با صلاح دید خود، امور اداری و اجرایی محل خود را انجام دهند (حافظنیا و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۴۸).

اشکال مشارکت

۱. مشاوره^۱: وقتی است که مسئولین یا برنامه ریزان، نظرات مردم را جویا شوند و به نظرات آنها به طور

کاری، امری یا فعالیتی و حضور در جمعی، گروهی و سازمانی، جهت بحث و تصمیم گیری چه به صورت فعال و چه به صورت غیرفعال است. در مجموع، جوهره اصلی مشارکت را باید در فرایند درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۱۵). بانک جهانی مشارکت را به عنوان فرایندی تعریف می کند که طی آن گروه های ذینفع در جهت دادن به ابتکارات توسعه و تصمیم گیریها و منابعی که در زندگی تأثیر دارد، مداخله و نظارت دارند (World Bank, 1994: i). آنچه که امروزه تحت عنوان رفاه مطرح می شود، به نوعی جامع تر از گذشته بوده و انسان محوری تقریباً جای تفکر صرفاً ابزاری و مادی گرایانه را گرفته است. به عبارتی، در هزاره جدید که اندیشه های پست مدرنیستی مجال بروز یافته اند، مواردی چون اعتماد نهادی، رضایتمندی اجتماعی، رضایتمندی بهداشتی و مفاهیم انسان گرایانه دیگری تحت عنوان رفاه اجتماعی جمع آمده اند (Giddens, 2006: 365). یکی از ابعاد رفاه اجتماعی، اعتماد نهادی است. اعتماد نهادی نقش مهمی در تبیین میزان مشارکت شهروندان در امور مختلف شهری دارد. جامعه شناسانی مانند لوهمان، باربر و دری سکول اعتماد را در مرکز تحلیل های جامعه شناختی خود قرار داده و تأثیر آن را بر میزان مشارکت شهروندان در امور مختلف شهری، حیاتی خوانده اند (ربانی، ۱۳۸۶: ۷۴). چرا که در سوق دهی مردم به سوی مشارکت، اعتمادسازی دو طرفه بین مردم و مسئولین نقش اساسی را بازی می نماید (Marshall, 2004: 235). مشارکت نه تنها حیطة اقتدار حکومت را تهدید نمی کند؛ بلکه برای توانمندی نظام در مواجهه با مسائل و بحران های سیاسی، مؤثرترین عامل است و استحکام نظام سیاسی را به همراه دارد. بحث مشارکت افراد در جامعه، توجه زیادی را در دهه های اخیر به خود جلب کرده است. در واقع جوامع مدرن امروزی ویژگی هایی متمایز از جوامع گذشته دارند؛ از آن میان، تفکیک اجتماعی و قشربندی اجتماعی گسترده، تحرک اجتماعی بالا، گسترش کنش های متقابل اجتماعی، سازماندهی

۵. مشروعیت^۲ بخشیدن به فرایند تصمیم‌گیری و تصمیمات گرفته شده (عبدی دانش‌پور، ۱۳۸۷: ۳۴۰)

تفاوت‌های برنامه‌ریزی سنتی^۳ با برنامه‌ریزی مشارکتی^۴

برنامه‌ریزی سنتی با هدف تخصیص زمین برای احداث سکونتگاه‌ها، فعالیت‌ها و معابر شهری پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفت. این امر از طریق منطقه‌بندی کاربری اراضی با تصویب و اجرای ضوابط و مقررات خاص تحقق یافت. در این شیوه، دولت تعریف‌کننده توسعه است که اندیشه محور است و حصول و رشد اقتصادی را به هر قیمت با انتقال فناوری از کشورهای پیشرفته در یک سازماندهی سلسله‌مراتبی دنبال می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۱۲)؛ ولی برنامه‌ریزی مشارکتی مجموعه‌ای از فرایندهاست که از طریق آن گروه‌ها و تمایلات متنوع با هم تعامل می‌کنند، تا برای تهیه یک برنامه و نحوه انجام آن به توافق برسند (شریعتی، ۱۳۸۳: ۳۱۳). در این انگاره جدید، دموکراسی مشارکتی جایگزین دموکراسی نمایندگی می‌شود تا فضاهای واقعی مشارکت شهروندی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای آنها و تأمین نظارت عمومی میسر گردد (رضوانی، ۱۳۸۳: ۲۱۴).

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان گلستان از نظر موقعیت جغرافیایی در ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه و ۲ ثانیه تا ۳۸ درجه و ۷ دقیقه و ۶ ثانیه عرض شمالی و ۵۳ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۶ درجه و ۲۱ دقیقه و ۴ ثانیه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ در بخش شمالی کشور واقع شده است. این استان از شمال به کشور ترکمنستان، از جنوب به استان سمنان، از شرق به استان خراسان شمالی و از غرب به دریای خزر و استان مازندران محدود می‌شود و با وسعتی معادل ۲۰۴۳۸ کیلومتر مربع، قریب ۱/۳ درصد از وسعت کل کشور را فراگرفته است. این استان از نظر

جدی در تصمیم‌گیری‌ها توجه می‌شود. مشاوره بسته به اینکه چگونه انجام گیرد، می‌تواند در حوزه قلمرو مشارکت یا عدم مشارکت قرار گیرد.

۲. بسیج اجتماعی^۱: وقتی است که از مردم خواسته می‌شود در برنامه‌ای که از قبل تدارک دیده شده، شرکت کنند. برخی اوقات، بسیج اجتماعی به حوزه عدم مشارکت و گاهی اوقات هم به حوزه مشارکت کشانده می‌شود.

۳. مسئولیت‌پذیری مردم: وقتی صورت می‌گیرد که شهروندان، فعالیتی را آغاز می‌کنند، خود تصمیمات را اتخاذ کرده و نهایتاً محصول نهایی کار را تعیین می‌کنند. سطح تعامل با دیگر افراد جامعه، نسبتاً پایین است؛ اما سرعت تصمیم‌گیری بالاست.

۴. سهیم شدن در تصمیمات: وقتی است که همه اعضای جامعه، بدون در نظر گرفتن سن و سوابقشان، فرصت می‌یابند تا در روند امور شرکت کنند و سهم برابری برای تأثیرگذاری بر تصمیمات داشته باشند. مهم این نیست که طرح توسط دولت یا مردم آغاز شده باشد؛ بلکه آنچه اهمیت دارد این است که متصدیان طرح، اهمیت جلب همکاری و مشارکت سایر اعضای جامعه، در جریان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری را درک نمایند (حبیبی و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۴: ۱۸).

دستاوردهای مشارکت مردمی

دستاوردهای مشارکت مردمی در فرایند تصمیم‌گیری را می‌توان به صورت فشرده چنین بیان نمود:

۱. توانمندسازی جامعه؛
۲. افزایش اعتماد مردم به حکومت و پذیرش تصمیماتی که گرفته می‌شوند؛
۳. آموزش دادن شهروندان و انتقال اطلاعات در مورد محیط زندگی از سوی مسئولان حکومتی به آنها
۴. باز-پخش قدرت توسط کاهش بیگانگی مردم از سیستم‌های سیاسی و اداری

2 - Legitimacy

3 - Traditional Planning

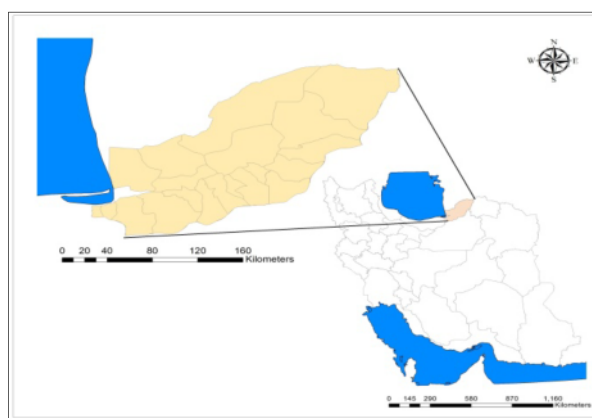
4 - Participatory planning

1 - Social mobilisation

مراحل پژوهش

گام نخست: در ابتدا پرسش نامه‌ای، به منظور بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در زمینه ارزیابی توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان طراحی گردید. در این زمینه از ۱۰ خبره و صاحب‌نظر استفاده شد. اکثر متخصصان مورد استفاده در این پژوهش را کارشناسان، اساتید و مجریان دستگاه‌های مرتبط تشکیل داده‌اند.

وسعت نوزدهمین رتبه را در بین استان‌های کشور به خود اختصاص داده است (استانداری گلستان، ۱۳۸۹). جمعیت استان گلستان در سال ۱۳۸۵ برابر با ۱۶۳۴۰۱۹ نفر که ۵۰/۱۳ درصد در نقاط شهری و ۴۹/۸۷ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. بر همین اساس برآورد جمعیت استان در سال ۱۳۸۷ برابر با ۱۶۵۱۳۲۹ نفر در نقاط شهری و ۴۸/۹ درصد در نقاط روستایی زندگی می‌کنند (سالنامه آماری استان گلستان، ۱۳۸۷: ۹۵)

نقشه ۱: موقعیت جغرافیایی استان گلستان

منبع: نگارندگان

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از لحاظ روش بررسی توصیفی-تحلیلی است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات پیمایشی-کتابخانه‌ای است. در این تحقیق با توجه به بیان مسأله راهکارهای مشارکت عمومی در استان گلستان مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. در این پژوهش با ارائه پرسشنامه، از نظرات کارشناسان در تدوین الگوی SWOT استفاده شده است. در ادامه همچنین با استفاده از الگوی تحلیلی FAHP مؤلفه‌ها و معرفه‌های شناسایی شده توسط متخصصین رتبه‌بندی و در نهایت بعد از تجزیه و تحلیل داده نسبت به ارائه راهکار مناسب، تلاش شده است.

جدول ۱: ماتریس عوامل مؤثر در توسعه فرهنگ مشارکت در استان گلستان

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت‌ها	تهدیدها
A1: گرایش مردم و سازمان‌های مردم نهاد به مشارکت	B1: عدم وجود مدیریت واحد در بخش فرهنگ به عنوان یکی پایه‌های اصلی مشارکت	C1: گسترش خدمات زیرساختی در مناطق کمتر برخوردار و بسترسازی برای ارائه امکانات فرهنگی	D1: تأثیر برخی گرایش‌ها و تمایلات مکانی و محله‌ای و واگرایی‌های اجتماعی در کاهش مشارکت عمومی
A2: افزایش سطح سواد بویژه در جمعیت زنان استان به خصوص مناطق کم‌تر برخوردار	B2: عدم بهره‌برداری بهینه از سرمایه اجتماعی در جهت توسعه فرهنگی مشارکت مردمی	C2: توسعه فرهنگ مشارکت جمعی از طریق ایجاد و بسط سازمان‌های غیر دولتی (NGO)	D2: کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه
A3: وجود انگیزه و اراده دستگاه‌های متولی مدیریت استان جهت بهره‌برداری از میراث‌های مادی و معنوی	B3: کمبود تشکلهای سازمان‌های مردم نهاد فراگیر در استان	C3: وجود منابع انسانی و ظرفیت‌های اجتماعی برای مسئولیت‌پذیری و مدیریت در بخش فرهنگی	D3: وجود آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌سازی برای آسیب‌های فرهنگی
A4: وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی	B4: عدم مشارکت بهینه و فراگیر زنان در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی	C4: ارتقاء و رشد وسایل و امکانات فرهنگی مشارکت	D4: کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه

منبع: مطالعات نگارندگان

گام دوم: در این مرحله پرسش نامه‌ای به منظور تعیین اهمیت نسبی معیارها و زیر معیارها منتخب تهیه گردید که حاوی جدول‌هایی برای انجام مقایسات زوجی به منظور گردآوری اطلاعات مورد نیاز اجرای تکنیک FAHP است و از کارشناسان خواسته شده تا اهمیت نسبی عناصر هر سطح را نسبت به هم مقایسه کنند. پرسش‌نامه به گونه‌ای طراحی گردید که اطلاعات مربوط به مقایسات زوجی را به راحتی می‌توان از آن استخراج نمود.

جدول ۲: متغیرهای زبانی

تعریف	مقیاس فازی مثلثی
اهمیت برابر	(۱ و ۱)
اهمیت برابر تا اهمیت متوسط	(۱ و ۲ و ۴)
اهمیت متوسط	(۱ و ۳ و ۵)
اهمیت متوسط تا اهمیت قوی	(۲ و ۴ و ۶)
اهمیت قوی	(۳ و ۵ و ۷)
اهمیت قوی تا اهمیت خیلی قوی	(۴ و ۶ و ۸)
اهمیت خیلی قوی	(۵ و ۷ و ۹)
اهمیت خیلی قوی تا اهمیت فوق‌العاده	(۶ و ۸ و ۱۰)
اهمیت فوق‌العاده قوی	(۷ و ۹ و ۱۱)

قبول ارائه می‌نماید و معتقد است چنانچه میزان ناسازگاری بیشتر از ۰/۱ باشد، بهتر است در قضاوت‌ها تجدید نظر گردد. در این پژوهش درجه سازگاری مقایسه زوجی شاخص‌ها محاسبه و مقدار آن ۰/۰۳ به دست آمد؛ بنابراین، درجه سازگاری قابل قبول است و ناسازگاری قابل ملاحظه‌ای در ماتریس وجود ندارد.

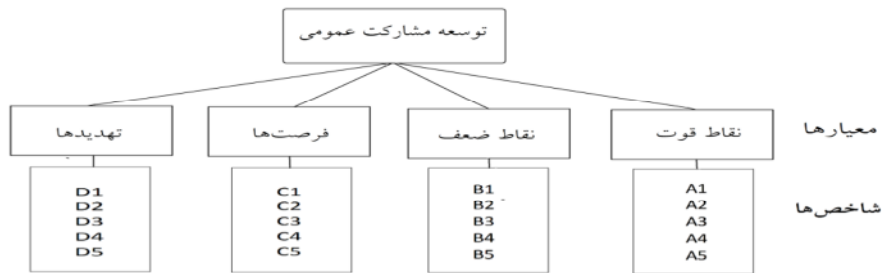
گام چهارم: در این مرحله ضرایب هر یک از ماتریس‌های زوجی به روش چانگ محاسبه گردید. در پایان وزن نهایی عناصر هر گروه مشخص شد، به صورتی که وزن نهایی عناصر گروه برابر با حاصل ضرب وزن محلی عنصر در وزن سرگروه خود است.

تجزیه و تحلیل

در این پژوهش به منظور تعیین مقادیر فازی معیارها و شاخص‌های داده‌های گردآوری شده، پرسش‌نامه‌ای تهیه شد. سپس پرسش‌نامه‌های تهیه شده پر گردیده و از طریق نرم افزار اکسل مورد تحلیل قرار گرفتند. نتیجه این تحلیل‌ها که همانا مقادیر فازی شاخص‌هاست، برای هر یک از موارد بررسی شده است.

گام سوم: سپس نرخ ناسازگاری^۱ ماتریس برای اطمینان از انسجام قضاوت‌ها در مقیاس زوجی، محاسبه شد. ساعتی، عدد ۰/۱ را به عنوان حد قابل

۱- رسم نمودار سلسله مراتبی

منبع: مطالعات نگارنده‌گان

۲- تشکیل ماتریس مقایسه زوجی (A) با به کارگیری اعداد فازی

در این پژوهش، گروهی از خبرگان در حوزه‌های کاری متفاوت مورد نظرخواهی قرار می‌گیرند، بدین ترتیب نظر گروهی از تصمیم‌گیران در تعیین اهمیت و وزن معیارها لحاظ می‌شود؛ بنابراین، ماتریس‌های مقایسه زوجی^۱ سازگار حاصل از نظر خبرگان می‌بایست ترکیب شده و ماتریس مقایسه زوجی جامع معیارها را تشکیل دهند. به منظور استفاده از نظر تمامی خبرگان و همچنین اجتناب از نقاط ضعف فرایند تحلیل سلسله مراتبی در استفاده از داده‌های ثابت و مطلق، اعداد

فازی مثلثی مورد استفاده قرار می‌گیرند و هر مقایسه به صورت (l, m, u) نشان داده می‌شود که شامل حداقل (l) متوسط (m) و حداکثر (u) میزان نظرات خبرگان در مقایسه زوجی معیارهاست. بدین طریق علاوه بر ترکیب نظر خبرگان و ایجاد ماتریس واحد (جامع) ارزش‌های مقایسه زوجی تصمیم‌گیران نیز به اعداد فازی مثلثی^۲ تبدیل می‌شود (دانش‌شکیب و فضلی، ۱۳۸۸: ۱۴۴) با توجه به تعداد معیارها، تعداد گزینه‌ها و ارزیابی همه گزینه‌ها برای معیارهای مختلف، ماتریس تصمیم به صورت زیر تشکیل می‌شود.

$$A = \begin{bmatrix} 1 & \tilde{a}_{12} & \dots & \tilde{a}_{1n} \\ \tilde{a}_{21} & 1 & \dots & \tilde{a}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{a}_{n1} & \tilde{a}_{n2} & \dots & 1 \end{bmatrix}$$

$$\tilde{A}_{ij} = \begin{cases} 1, & i = j \\ \{\tilde{1}, \tilde{3}, \tilde{5}, \tilde{7}, \tilde{9} \text{ or } \tilde{1}^{-1}, \tilde{3}^{-1}, \tilde{5}^{-1}, \tilde{7}^{-1}, \tilde{9}^{-1}\}, & i \neq j \end{cases}$$

۳- محاسبه S_i برای هر یک از سطرهای ماتریس مقایسه زوجی

ماتریس مقایسه زوجی جامع ذکر شده، حاصل ارزش مقایسه‌ای هر معیار با سایر معیارها مطابق نظر خبرگان است که با استفاده از اعداد مثلثی بیان شد؛ بنابراین، به منظور محاسبه وزن اهمیت هر معیار، می‌بایست ابتدا ارزش ترکیبی هر معیار مطابق رابطه زیر حاصل شود. S_i که خود یک عدد فازی مثلثی است از رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$S_i = \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \otimes \left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1}$$

که در این رابطه i بیانگر شماره سطر و j بیانگر شماره ستون می‌باشد و M_{gi}^j در این رابطه اعداد فازی مثلثی ماتریس مقایسه زوجی هستند. مقدار $\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^m M_{gi}^j$ برابر است با:

$$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j = \left(\sum_{j=1}^m l_j, \sum_{j=1}^m M_j, \sum_{j=1}^m u_j \right)$$

و لذا مقدار $\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]$ برابر است با:

$$v(m_2 \geq m_1) = \text{hgt}(m_1 \cap m_2) = m_{m_2(d)} = \begin{cases} 1 & \text{if } m_2 \geq m_1 \\ 0 & \text{if } l_1 \geq u_2 \\ \frac{l_1 - u_2}{(m_2 - u_2) - (m_1 - l_1)} & \text{otherwise} \end{cases}$$

از طرف دیگر میزان بزرگی یک عدد فازی مثلثی از K عدد مثلثی دیگر از رابطه زیر به دست می‌آید:

۱

$$v(M \geq M_1, M_1, \dots, M_K) = V[(M \geq M_1) \text{ and } (M \geq M_1) \text{ and } \dots \text{ and } (M \geq M_K)] \\ = \text{Min } v(M \geq M_1), \quad i = 1, 2, 3, \dots, k$$

۵- محاسبه وزن معیارها و زیر معیارها در ماتریس‌های زوجی

$$d'(A_1) = \text{Min } v(s_i \geq s_k) \quad k = 1, 2, \dots, n, \quad k \neq i \\ w' = \left(d'(A_1), d'(A_2), \dots, d'(A_n) \right) \quad t \quad A_1(i = 1, 2, 3, \dots, n)$$

$$\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = \left(\sum_{i=1}^m l_i, \sum_{i=1}^m M_i, \sum_{i=1}^m u_i \right)$$

S_i برای هر یک از سطرهای ماتریس مقایسه زوجی برابرست با:

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right] = \left(\frac{1}{\sum_{i=1}^n u_i}, \frac{1}{\sum_{i=1}^n m_i}, \frac{1}{\sum_{i=1}^n l_i} \right)$$

۴- محاسبه درجه بزرگی S_i نسبت به همدیگر

پس از محاسبه S_i ها، باید درجه بزرگی آنها را نسبت به هم به دست آورد؛ به طوری که اگر $M_1 = (l_1, m_2, u_3)$ و $M_2 = (l_2, m_2, u_2)$ دو عدد مثلثی باشند، این رابطه در واقع بیان کننده ترکیب اعداد فازی مقایسه یک معیار با سایر معیارها و سپس نرمال سازی آن می‌باشد. بدین ترتیب به جای چند عدد فازی مثلثی برای مقایسه هر معیار با سایر معیارها، یک عدد فازی متناظر با ارزش ترکیبی آن معیار حاصل می‌گردد. در تحلیل سلسله مراتبی، وزن‌ها از مقایسه هر معیار با سایر معیارها ایجاد می‌شوند درجه بزرگی M_1 و M_2 که با V نشان داده می‌شود، به صورت زیر تعریف می‌شود:

۶- محاسبه وزن بردار نهایی:

برای محاسبه بردار وزن نهایی باید بردار وزن محاسبه شده در مرحله قبل را نرمالیزه کرد:

$$w = (d(A_1), d(A_2), \dots, d(A_n))t$$

۷- تجزیه و تحلیل وزن‌های مؤلفه‌ها و معرفه‌های توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان با استفاده از الگوی سلسله مراتب فازی

مؤلفه‌ها و معرفه‌های مشارکت عمومی در استان گلستان با توجه به الگوی سلسله مراتب فازی دارای رتبه‌بندی‌های متفاوتی است. در این ارزیابی مؤلفه نقاط قوت با امتیاز ۰/۴۸۷ بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده است. مؤلفه‌های فرصت‌ها با امتیاز ۰/۲۸۱، تهدید با امتیاز ۰/۱۳۰، نقاط ضعف با امتیاز ۰/۱۰۳، در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. همچنین در میان معرفه‌های توسعه مشارکت عمومی نیز بالاترین رتبه به عدم بهره‌برداری بهینه از سرمایه اجتماعی در جهت توسعه فرهنگی مشارکت مردمی با امتیاز ۰/۴۶۷ اختصاص داده شده است. این معرفه زیر مجموعه مؤلفه اصلی نقاط ضعف قرار می‌گیرد. معرفه وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی با امتیاز ۰/۴۱۴ امتیاز در رتبه بعدی قرار می‌گیرد. این معرفه نیز در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت جای می‌گیرد. معرفه توسعه فرهنگ مشارکت جمعی از طریق ایجاد و بسط سازمان‌های غیر دولتی (NGO) با امتیاز ۰/۴۱۳ در رتبه سوم قرار می‌گیرد. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه فرصت تعریف می‌شود. در رتبه‌های بعدی معرفه تأثیر برخی گرایش‌ها و تمایلات مکانی و محله‌ای و واگرایی‌های اجتماعی در کاهش مشارکت عمومی با امتیاز ۰/۳۷۳ در رتبه چهارم قرار می‌گیرد که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدها تعریف می‌شود. رتبه‌های پنجم به معرفه گرایش مردم و سازمان‌های مردم نهاد به مشارکت با امتیاز ۰/۳۲۷ اختصاص یافته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت تعریف می‌شود و همچنین معرفه عدم مشارکت بهینه و فراگیر زنان در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی با

امتیاز ۰/۳۰۴ در رتبه ششم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط ضعف تعریف می‌شود. معرفه گسترش خدمات زیرساختی در مناطق کمتر برخوردار و بسترسازی برای ارائه امکانات فرهنگی با امتیاز ۰/۳۰۱ در رتبه هفتم قرار گرفته است. این معرفه‌ها نیز در زیر مؤلفه فرصت‌ها تعریف می‌شود. رتبه بعدی به کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه با امتیاز ۰/۲۸۷ اختصاص یافته است که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدات جای می‌گیرد. رتبه نهم به معرفه وجود منابع انسانی و ظرفیت‌های اجتماعی برای مسئولیت‌پذیری و مدیریت در بخش فرهنگی با امتیاز ۰/۲۲۳ اختصاص یافته است. این معرفه نیز در زیر مؤلفه فرصت‌ها تعریف می‌شود. معرفه افزایش سطح سواد بویژه در جمعیت زنان استان به خصوص مناطق کمتر برخوردار با امتیاز ۰/۲۰۳ در رتبه دهم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت تعریف می‌شود. رتبه یازدهم به معرفه کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه با امتیاز ۰/۲۰۱ اختصاص یافته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدات تعریف می‌شود. رتبه دوازدهم به معرفه عدم وجود مدیریت واحد در بخش فرهنگ به عنوان یکی از پایه‌های اصلی مشارکت با امتیاز نهایی ۰/۱۹۲ تعلق گرفته است که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط ضعف قرار می‌گیرد. رتبه سیزدهم به معرفه وجود آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌سازی برای آسیب‌های فرهنگی تعلق گرفته است. امتیاز این معرفه ۰/۱۳۸ است که در زیر مجموعه مؤلفه فرصت‌ها تعریف می‌شود. معرفه ارتقاء و رشد وسایل و امکانات فرهنگی مشارکت با امتیاز ۰/۰۶۴ در رتبه چهاردهم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه فرصت‌ها قرار می‌گیرد. معرفه وجود انگیزه و اراده دستگاه‌های متولی مدیریت استان جهت بهره‌برداری از میراث‌های مادی و معنوی با امتیاز ۰/۰۵۳ در آخرین رتبه قرار می‌گیرد. این معرفه

تعریف می‌شود. همچنین معرفه عدم بهره‌برداری بهینه از سرمایه اجتماعی در جهت توسعه فرهنگی مشارکت مردمی با امتیاز ۰/۰۴۸ در رتبه هفتم قرار گرفته است. این معرفه نیز در زیر مؤلفه نقاط ضعف تعریف می‌شود. رتبه بعدی به تأثیر برخی گرایش‌ها و تمایلات مکانی و محله‌ای و واگرایی‌های اجتماعی در کاهش مشارکت عمومی با امتیاز ۰/۰۴۷ اختصاص یافته است که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدات جای می‌گیرد. رتبه نهم به معرفه کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه با امتیاز ۰/۰۳۷ اختصاص یافته است. این معرفه نیز در زیر مؤلفه تهدیدات تعریف می‌شود. معرفه عدم مشارکت بهینه و فراگیر زنان در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی با امتیاز ۰/۰۳۱ در رتبه دهم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط ضعف تعریف می‌شود. رتبه یازدهم به معرفه کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه با امتیاز ۰/۰۲۶ اختصاص داده شده است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدات قرار می‌گیرد. رتبه دوازدهم به وجود انگیزه و اراده دستگاه‌های متولی مدیریت استان جهت بهره‌برداری از میراث‌های مادی و معنوی با امتیاز نهایی ۰/۰۲۶ تعلق گرفته است که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت قرار گرفته است. رتبه سیزدهم به معرفه عدم وجود مدیریت واحد در بخش فرهنگ به عنوان یکی از پایه‌های اصلی مشارکت تعلق گرفته است. امتیاز این معرفه ۰/۰۲۰ است که در زیر مجموعه مؤلفه نقاط ضعف تعریف می‌شود. معرفه ارتقا و رشد وسایل و امکانات فرهنگی مشارکت با امتیاز ۰/۰۱۸ در رتبه چهاردهم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه فرصت‌ها قرار می‌گیرد. معرفه وجود آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌سازی برای آسیب‌های فرهنگی با امتیاز ۰/۰۵۳ در آخرین مرتبه و در زیر مجموعه مؤلفه تهدیدات قرار می‌گیرد. هر یک از معرفه‌های توضیح داده شده، در جدول (۳) مشاهده می‌شود.

در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت قرار می‌گیرد. هر یک از معرفه‌های توضیح داده شده، در جدول (۳) قابل مشاهده است.

وزن نهایی

جدول (۳)، ماتریس حاصل ضرب وزن‌های نهایی مؤلفه‌ها و معرفه‌های توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان را نشان می‌دهد. همان طوری که در ارزیابی جدول (۳) قابل مشاهده است، وزن‌های نهایی مشارکت عمومی در استان گلستان با توجه به الگوی سلسله مراتب فازی، دارای رتبه‌بندی‌های متفاوتی هستند. در میان معرفه‌های توسعه مشارکت عمومی در استان و باتوجه به دخالت دادن وزن‌های مؤلفه‌ها، بالاترین رتبه به وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی با امتیاز ۰/۲۰۱ بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. این معرفه زیر مجموعه مؤلفه اصلی نقاط قوت قرار می‌گیرد. معرفه گرایش مردم و سازمان‌های مردم نهاد به مشارکت با امتیاز ۰/۱۵۹ امتیاز بالایی را به خود اختصاص داده است. این معرفه نیز در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت جای می‌گیرند. معرفه توسعه فرهنگ مشارکت جمعی از طریق ایجاد و بسط سازمان‌های غیر دولتی (NGO) با امتیاز ۰/۱۱۶ در رتبه سوم قرار می‌گیرد. این معرفه نیز در زیر مجموعه مؤلفه فرصت تعریف می‌شود. در رتبه بعدی معرفه افزایش سطح سواد به ویژه در جمعیت زنان استان به خصوص مناطق کم‌تر برخوردار با امتیاز ۰/۰۹۹ در رتبه چهارم قرار می‌گیرد که این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه نقاط قوت‌ها تعریف می‌شود. رتبه‌های پنجم به معرفه گسترش خدمات زیرساختی در مناطق کمتر برخوردار و بسترسازی برای ارائه امکانات فرهنگی با امتیاز ۰/۰۸۴ اختصاص یافته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه فرصت تعریف می‌شود و همچنین معرفه وجود منابع انسانی و ظرفیت‌های اجتماعی برای مسئولیت‌پذیری و مدیریت در بخش فرهنگی با امتیاز ۰/۰۶۲ در رتبه ششم قرار گرفته است. این معرفه در زیر مجموعه مؤلفه فرصت

جدول ۳: اوزان و رتبه بندی مؤلفه‌ها و معرفه‌های مؤثر در توسعه مشارکت

رتبه	وزن نهایی	رتبه عوامل	وزن عوامل در گروه	معرفه‌ها	وزن مؤلفه‌ها	مؤلفه‌ها
۲	۰,۱۵۹	۲	۰,۳۲۷	A1: گرایش مردم و سازمان‌های مردم نهاد به مشارکت	۰,۴۸۷	توسعه مشارکت
۴	۰,۰۹۹	۳	۰,۲۰۳	A2: افزایش سطح سواد به ویژه در جمعیت زنان استان به خصوص مناطق کمتر برخوردار		
۱۲	۰,۰۲۵	۴	۰,۰۵۳	A3: وجود انگیزه و اراده دستگاه‌های متولی مدیریت استان جهت بهره‌برداری از میراث‌های مادی و معنوی		
۱	۰,۲۰۱	۱	۰,۴۱۴	A4: وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی		
۱۳	۰,۰۲۰	۳	۰,۱۹۲	B1: عدم وجود مدیریت واحد در بخش فرهنگ به عنوان یکی پایه‌های اصلی مشارکت	۰,۱۰۳	توسعه مشارکت
۷	۰,۰۴۸	۱	۰,۴۶۷	B2: عدم بهره‌برداری بهینه از سرمایه اجتماعی در جهت توسعه فرهنگی مشارکت مردمی		
۱۵	۰,۰۰۴	۴	۰,۰۳۷	B3: کمبود تشکل‌ها و سازمان‌های مردم نهاد فراگیر در استان		
۱۰	۰,۰۳۱	۲	۰,۳۰۴	B4: عدم مشارکت بهینه و فراگیر زنان در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی		
۵	۰,۰۸۴	۲	۰,۳۰۱	C1: گسترش خدمات زیرساختی در مناطق کمتر برخوردار و بسترسازی برای ارائه امکانات فرهنگی	۰,۷۸۱	توسعه مشارکت
۳	۰,۱۱۶	۱	۰,۴۱۳	C2: توسعه فرهنگ مشارکت جمعی از طریق ایجاد و بسط سازمان‌های غیر دولتی (NGO)		
۶	۰,۰۶۲	۳	۰,۲۲۳	C3: وجود منابع انسانی و ظرفیت‌های اجتماعی برای مسئولیت‌پذیری و مدیریت در بخش فرهنگی		
۱۳	۰,۰۱۸	۴	۰,۰۶۴	C4: ارتقا و رشد وسایل و امکانات فرهنگی مشارکت		
۸	۰,۰۴۷	۱	۰,۳۷۳	D1: تأثیر برخی گرایش‌ها و تمایلات مکانی و محله‌ای و واگرایی‌های اجتماعی در کاهش مشارکت عمومی	۰,۱۳۰	توسعه مشارکت
۱۱	۰,۰۲۶	۳	۰,۲۰۱	D2: کاهش میل به مشارکت در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه		
۱۵	۰,۰۱۷۹	۴	۰,۱۳۸	D3: وجود آسیب‌های اجتماعی و زمینه‌سازی برای آسیب‌های فرهنگی		
۹	۰,۰۳۷	۲	۰,۲۸۷	D4: کاهش میل به مشارکت، در نتیجه وجود عدم تعادل در توزیع امکانات، وسایل و مزیت‌های توسعه		

منبع: مطالعات نگارندگان

نتیجه گیری

امروزه مشارکت به عنوان یکی از اصیل‌ترین و مقبول‌ترین رویکردها جهت دستیابی به اهداف توسعه پذیرفته شده است؛ بنابراین، برنامه‌ریزان در حیطه مشارکت از طریق برآورد نیازهای عمومی و تلفیق سازگاری آن با سیاست‌های ملی، اقدام به طراحی و اجرای برنامه‌هایی جهت مشارکت هر چه بیشتر مردم می‌کنند. در این تحقیق، هدف شناخت نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات و الویت‌بندی این

شاخص‌ها در برنامه‌ریزی مشارکتی در جهت جلب رضایت عمومی، تأمین هر چه بیشتر منافع مردم و تسریع کننده اهداف دموکراسی مشارکتی است. در واقع در این نوع برنامه‌ریزی است که مردم در هدف‌گذاری و تصمیم‌سازی حضور فعال و سازنده خواهند داشت. در مرحله شناسایی معرفه‌های SWOT از نظرات ۱۰ کارشناس استفاده شد که در مجموع ۱۶ معرفه برای ارزیابی توسعه مشارکت عمومی در استان انتخاب گردید. در ادامه، برای اولویت‌بندی مؤلفه و معرفه‌های

سیستم‌های آموزشی و مدیریتی است که در نهایت سود حاصله متوجه هر دو سیستم و در نهایت تمام مردم خواهد شد.

منابع

امام جمعه زاده، سید جواد؛ محمود اوغلی، رضا؛ عیسی نژاد، امید (۱۳۸۹). "بررسی رابطه میان دین‌داری و مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه اصفهان"، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال ششم شماره اول، صفحه ۳۴-۷.

بدری، سید علی؛ نعمتی، مرتضی (۱۳۸۸). "برنامه ریزی راهبردی توسعه اقتصادی با رویکرد مشارکتی، نمونه موردی: بخش مرکزی شهرستان لنگه"، شماره ۶۸، صفحه ۸۳-۶۹.

پاپلی یزدی، محمدحسین؛ ابراهیمی، محمدمیر (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی، تهران، انتشارات سمت.

حافظ نیا، محمد رضا؛ پارسایی، اسماعیل؛ حسین پور پویان، رضا (۱۳۹۰). "بررسی تطبیقی تأثیر نهادهای محلی قبل و بعد از انقلاب اسلامی بر مشارکت شهروندی"، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۷، صفحه ۱۶۴-۱۴۵.

حبیبی، سید محسن؛ سعیدی رضوانی، هادی (۱۳۸۴). "شهرسازی مشارکتی، کاوشی نظری در شرایط ایران"، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۴، صفحه ۲۴-۱۵.

دانش شکیب، معصومه؛ فضلی، صفر (۱۳۸۸). "تفکیک شرکت‌های موفق و نا موفق با استفاده از رویکرد ترکیبی در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه علوم مدیریت ایران، شماره ۱۵، صفحه ۸۷-۱۱۵.

ربانی، رسول (۱۳۸۶). "بررسی رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان)"، دوفصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، سال چهارم، شماره ۲، صفحه ۹۲-۷۳.

رضا دوست، کریم (۱۳۸۸). "بررسی عوامل مؤثر در مشارکت اجتماعی شهروندان جامعه‌های شهری ایلام"، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیستم شماره ۳۵، صفحه ۱۱۰-۹۷.

رضوانی، محمد رضا (۱۳۸۳). "مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران"، تهران، انتشارات قومس.

شریعتی، محمد تقی (۱۳۸۳). "چالش‌های برنامه‌ریزی مشارکت محلی (روستایی) در ایران"، مجموعه مقالات کنگره توسعه روستایی، چالش‌ها، چشم‌اندازها، انتشارات مؤسسه عالی آموزشی و پرورشی مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران.

توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره فازی (FAHP) استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، کارشناسان مؤلفه نقاط قوت را مهمترین مؤلفه در راستای توسعه مشارکت در استان ارزیابی کرده اند و مؤلفه‌های فرصت‌ها، نقاط ضعف و تهدیدات در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. همچنین در رتبه‌بندی معرفه‌ها، معرفه عدم بهره‌برداری بهینه از سرمایه اجتماعی در جهت توسعه فرهنگی مشارکت مردمی، بالاترین امتیاز را به خود اختصاص داده است. از سوی دیگر، معرفه وجود انگیزه و اراده دستگاه‌های متولی مدیریت استان، جهت بهره‌برداری از میراث‌های مادی و معنوی در رتبه آخر از نظر کارشناسان قرار دارد. در ادامه برای به دست آوردن وزن نهایی، مؤلفه‌ها و معرفه‌ها را در هم ضرب کردیم. نتایج نهایی پژوهش با توجه به دخالت دادن وزن‌های مؤلفه‌ها نشان می‌دهد، معرفه وجود فرهنگ کار، اعتماد به نفس و اعتماد ملی، گرایش مردم و سازمان‌های مردم نهاد به مشارکت، توسعه فرهنگ مشارکت جمعی از طریق ایجاد و بسط سازمان‌های غیر دولتی (NGO)، افزایش سطح سواد بویژه در جمعیت زنان استان به خصوص مناطق کمتر برخوردار، گسترش خدمات زیرساختی در مناطق کمتر برخوردار و بسترسازی برای ارائه امکانات فرهنگی به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم را به خود اختصاص داده‌اند.

برای عملیاتی کردن نتایج به دست آمده، پیشنهاد می‌شود آگاهی دهی و آموزش مردم منطقه در اولویت قرار گیرد. در این راستا هرچه این برنامه‌ها و نتایج به دست آمده، به صورت پایه‌ای آموزش داده شود، می‌توان در آینده با یک جامعه مشارکت مدارتر، آگاه‌تر با وظایف و حقوق خویش مواجه شد که این گونه جوامع دارای سطح مشارکت و مسئولیت‌پذیری بالایی خواهند بود. در واقع تجربه اجرای تفکرات اقتدارگرایانه این نکته را به اثبات رسانده که طی کردن موفق مسیر فرایند برنامه‌ریزی بدون دخالت و در نظر گرفتن نقش همه بهره‌وران آن امکان‌پذیر نخواهد بود. در نهایت تحقق چنین آرمانی نیازمند تشریک مساعی

Creighton, j.L (2005). the public participation hand book : making better dicsion through citizen involvement sanfrancisco ; jossey-Bass.

Giddens, Anthony(2006) . Sociology, Fifth Edition, Cambridge, Polity Press.

larson , Kelli.L, lach , denise (2008). participants and non-participants of place-based groups:An assessment of attitudes and implications for public participation in water resource management, journal of Environmental management 88.811-830.

Lizarralde, G (2011). stakeholder participation and international housing in subsidized housing projects in colombia and south Africa , Habitat international . 35(2) ,175-187.

Marshal, Melissaj (2004). Citizen Participation and the neighborhood Context: A New at the Coproduction of Local Public Goods, Political Research Quarterly, Vol.57, No.2, PP.231-244.

Momeni.mostafa, kooshki, hanieh, javadian, marjan (2011). Application of neighborhood council association in sustainable urban management based on citizen participation, procedia engeering 21,65-71.

World bank (1994). the world bank and participation,fourth draft, Washington.

بررسی راهکارهای توسعه مشارکت عمومی در استان گلستان

عبدی دانش پور، زهره (۱۳۸۷). "درآمدی بر نظریه‌های برنامه‌ریزی با تأکید ویژه بر برنامه‌ریزی شهری"، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

عبدی، برهان؛ سلطانی، علی؛ بذرگر، محمد رضا؛ امجدی، جبار (۱۳۸۸). "ارائه راهکارهای جلب مشارکت مناطق اسکان غیررسمی"، نشریه هویت شهر، شماره ۴، صفحه ۸۲-۷۱.

علوی تبار، علیرضا (۱۳۷۹). "الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها"، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). "سرشماری عمومی نفوس و مسکن" ۱۳۹۰.

نجاتی، حسین (۱۳۸۰). "جامعه مدرن، شهروندی و مشارکت"، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۵، صفحه ۱۵-۶.

Blowers, A. (1997) Environmental planning for sustainable development: The international context. In A. Blowers and B. Evans (eds) Town Planning Into the 21st Century (pp. 34-53). London: Routledge.

پیوست:
محاسبات

ماتریس مقایسه زوجی بین معیارها

معیارها	قوت	ضعف	فرصت	تهدید	$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$
قوت	۱,۱,۱	۲,۴,۶	۱,۳,۵	۱,۲,۴	(۵,۱۰,۱۶)
ضعف	۱/۶, ۱/۴, ۱/۲	۱,۱,۱	۱,۱,۱	۱,۱,۱	(۳,۱۶,۳,۲۵,۳,۵)
فرصت	۱/۵, ۱/۳, ۱	۱,۱,۱	۱,۱,۱	۱,۲,۴	(۳,۲,۴,۳۳,۷)
تهدید	۱/۴, ۱/۲, ۱	۱,۱,۱	۱/۴, ۱/۲, ۱	۱,۱,۱	(۲,۵,۳,۴)

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = (13.86, 20.58, 30.5)$$

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} = (0.0327, 0.0485, 0.0721)$$

$$S_1 (5, 10, 16) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.163, 0.485, 1.153)$$

$$S_2 (3.16, 3.25, 3.5) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.103, 0.157, 0.252)$$

$$S_3 (3.2, 4.33, 7) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.104, 0.210, 0.504)$$

$$S_4 (2.5, 3, 4) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.081, 0.145, 0.288)$$

$$V(S_1 > S_2) = 1 \quad V(S_1 > S_3) = 1 \quad V(S_1 > S_4) = 1$$

$$V(S_2 > S_1) = 0.213 \quad V(S_2 > S_3) = 0.736 \quad V(S_2 > S_4) = 1$$

$$V(S_3 > S_1) = 0.578 \quad V(S_3 > S_2) = 1 \quad V(S_3 > S_4) = 1$$

$$V(S_4 > S_1) = 0.268 \quad V(S_4 > S_2) = 0.939 \quad V(S_4 > S_3) = 0.738$$

معیارها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
قوت	1	0.487
ضعف	0.213	0.103
فرصت‌ها	0.578	0.281
تهدیدات	0.268	0.130

ماتریس مقایسه زوجی معرفه‌های نقاط قوت

نقاط قوت	A1	A2	A3	A4	$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$
A1	1,1,1	1,3,5	1,3,5	1/4, 1/2, 1	(3.25, 7.5, 12)
A2	1/5, 1/3, 1	1,1,1	1,3,5	1/6, 1/4, 1/2	(2.36, 4.58, 6.5)
A3	1/5, 1/3, 1	1/5, 1/3, 1	1,1,1	1/7, 1/5, 1/3	(1.54, 1.86, 3.33)
A4	1,2,4	2,4,6	3,5,7	1,1,1	(7, 12, 18)

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = (14.15, 25.94, 39.83)$$

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1}$$

$$S_1 (3.25, 7.5, 12) \otimes (0.0251, 0.0385, 0.0706) = (0.0815, 0.288, 0.847)$$

$$S_2 (2.36, 4.58, 6.5) \otimes (0.0251, 0.0385, 0.0706) = (0.0592, 0.176, 0.458)$$

$$S_3 (1.54, 1.86, 3.33) \otimes (0.0251, 0.0385, 0.0706) = (0.0386, 0.071, 0.235)$$

$$S_4 (7, 12, 18) \otimes (0.0251, 0.0385, 0.0706) = (0.175, 0.462, 1.270)$$

$$V(S_1 > S_2) = 1 \quad V(S_1 > S_3) = 1 \quad V(S_1 > S_4) = 0.79$$

$$V(S_2 > S_1) = 0.77 \quad V(S_2 > S_3) = 1 \quad V(S_2 > S_4) = 0.49$$

$$V(S_3 > S_1) = 0.41 \quad V(S_3 > S_2) = 0.47 \quad V(S_3 > S_4) = 0.13$$

$$V(S_4 > S_1) = 1 \quad V(S_4 > S_2) = 1 \quad V(S_4 > S_3) = 1$$

وزن نرمال شده	وزن نرمال نشده	معیارها
0.327	0.79	A1
0.203	0.49	A2
0.053	0.13	A3
0.414	1	A4

ماتریس مقایسه زوجی بین معرفه‌های نقاط ضعف

نقاط ضعف	B1	B2	B3	B4	$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$
B1	1,1,1	1/5,1/3,1	1,2,4	1/5,1/3,1	(3,3.66,7)
B2	1,3,5	1,1,1	4,6,8	1,3,5	(7,13,19)
B3	1/4,1/2,1	1/8,1/6,1/4	1,1,1	1/4,1/2,1	(1.62,2.16,3.25)
B4	1,3,5	1/5,1/3,1	1,2,4	1,1,1	(3.2,6.33,11)

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = (14.82,22.15,40.25)$$

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} = (0.0248,0.0451,0.0674)$$

$S_1 (3,3.66,7) \otimes (0.0248,0.0451,0.0674) = (0.074, 0.165, 0.471)$
 $S_2 (7,13,19) \otimes (0.0248,0.0451,0.0674) = (0.173, 0.586, 1.28)$
 $S_3 (1.62,2.16,3.25) \otimes (0.0248,0.0451,0.0674) = (0.040, 0.097, 0.219)$
 $S_4 (3.2,6.33,11) \otimes (0.0248,0.0451,0.0674) = (0.079, 0.284, 0.741)$

$V(S_1 > S_2) = 0.41$ $V(S_1 > S_3) = 1$ $V(S_1 > S_4) = 0.76$
 $V(S_2 > S_1) = 1$ $V(S_2 > S_3) = 1$ $V(S_2 > S_4) = 1$
 $V(S_3 > S_1) = 0.68$ $V(S_3 > S_2) = 0.08$ $V(S_3 > S_4) = 0.62$
 $V(S_4 > S_1) = 1$ $V(S_4 > S_2) = 0.65$ $V(S_4 > S_3) = 1$

وزن نرمال شده	وزن نرمال نشده	معیارها
0.192	0.41	قوت
0.467	1	ضعف
0.037	0.08	فرصتها
0.304	0.65	تهدیدات

ماتریس مقایسه زوجی بین معرفه‌های فرصتها

فرصتها	C1	C2	C3	C4	$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$
C1	1,1,1	1/4,1/2,1	1,2,4	1,3,5	(3.25,6.5,11)
C2	1,2,4	1,1,1	3,5,7	2,4,6	(7,12,18)
C3	1/4,1/2,1	1/7,1/5,1/3	1,1,1	1,3,5	(2.39,4.7,7.33)
C4	1/5,1/3,1	1/6,1/4,1/2	1/5,1/3,1	1,1,1	(1.56,1.91,3.5)

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = (14.2,25.11,39.83)$$

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} = (0.0251,0.0398,0.0704)$$

$S_1 (3.25,6.5,11) \otimes (0.0251,0.0398,0.0704) = (0.081,0.258,0.774)$
 $S_2 (7,12,18) \otimes (0.0251,0.0398,0.0704) = (0.175,0.477,1.26)$
 $S_3 (2.39,4.7,7.33) \otimes (0.0251,0.0398,0.0704) = (0.059,0.187,0.516)$
 $S_4 (1.56,1.91,3.5) \otimes (0.0251,0.0398,0.0704) = (0.039,0.076,0.246)$

$V(S_1 > S_2) = 0.73$ $V(S_1 > S_3) = 1$ $V(S_1 > S_4) = 1$
 $V(S_2 > S_1) = 1$ $V(S_2 > S_3) = 1$ $V(S_2 > S_4) = 1$
 $V(S_3 > S_1) = 0.85$ $V(S_3 > S_2) = 0.54$ $V(S_3 > S_4) = 1$
 $V(S_4 > S_1) = 0.47$ $V(S_4 > S_2) = 0.15$ $V(S_4 > S_3) = 0.64$

معیارها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
قوت	0.73	0.301
ضعف	1	0.413
فرصت‌ها	0.54	0.223
تهدیدات	0.15	0.064

ماتریس مقایسه زوجی بین معرفه‌های تهدیدها

تهدیدات	D1	D2	D3	D4	$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$
D1	1,1,1	1,3,5	3,5,7	1,2,4	(6,11,17)
D2	1/5,1/3,1	1,1,1	1,2,4	1/4,1/2,1	()
D3	1/7,1/5,1/3	1/4,1/2,1	1,1,1	1/5,1/3,1	()
D4	1/4,1/2,1	1,2,4	1,3,5	1,1,1	()

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j = (13.86, 20.58, 30.5)$$

$$\left[\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} = (0.0327, 0.0485, 0.0721)$$

$$S_1 (5, 10, 16) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.156, 0.470, 1.278)$$

$$S_2 (3.16, 3.25, 3.5) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.063, 0.163, 0.526)$$

$$S_3 (3.2, 4.33, 7) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.041, 0.086, 0.250)$$

$$S_4 (2.5, 3, 4) \otimes (0.0327, 0.0485, 0.0721) = (0.084, 0.278, 0.827)$$

$$V(S_1 > S_2) = 1 \quad V(S_1 > S_3) = 1 \quad V(S_1 > S_4) = 1$$

$$V(S_2 > S_1) = 0.54 \quad V(S_2 > S_3) = 1 \quad V(S_2 > S_4) = 0.69$$

$$V(S_3 > S_1) = 0.37 \quad V(S_3 > S_2) = 0.70 \quad V(S_3 > S_4) = 0.46$$

$$V(S_4 > S_1) = 0.77 \quad V(S_4 > S_2) = 1 \quad V(S_4 > S_3) = 1$$

معیارها	وزن نرمال نشده	وزن نرمال شده
قوت	1	0.373
ضعف	0.54	0.201
فرصت‌ها	0.37	0.138
تهدیدات	0.77	0.287